

УДК 343.3:14:19

О. С. Сотула, завідувачий кафедрою правознавства,
кандидат юридичних наук

Міжнародний університет бізнесу і права,
кафедра правознавства,
вул. 49 Гв. дивізії, 37а, Херсон, 73039, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕЯКИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

Стаття присвячена дослідженню поняття політично мотивованої злочинності, соціально-психологічних та суспільно-політичних аспектів та змін законодавства щодо цієї категорії злочинів. Стверджується необхідність розробки конкретних методів аналізу впливу даної категорії злочинів на зміну динаміки громадської думки, на психологію членів суспільства з метою попередження такого роду злочинів.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, політично мотивована злочинність.

Гострі соціальні конфлікти, насамперед перехідного періоду, супроводжуються підвищенням кількості кримінальних виявлень. Як показують дослідження в період загострення соціального конфлікту (конфлікт різних політичних сил у боротьбі за владу та її утримання (Україна), озброєні сутички на міжнаціональному ґрунті (Росія) та інше) зростає в декілька разів кількість насильницьких злочинів (вбивства, у тому числі на замовлення та політичні, тероризм, розбої, захоплення заручників, масові порушення громадського порядку, акти вандалізму, злочини, пов'язані із слідуванням груповим нормам поведінки) [1]. При цьому значно зростає рівень латентності злочинів, знижується рівень притягнення до відповідальності за їх скоєння винних осіб.

Статистична реєстрація цього факту обумовлює необхідність теоретичного обміркування та вивчення даного соціального феномену.

Під соціальним конфліктом у соціології розуміється крайнє загострення соціальних протиріч між різними спільностями та групами населення, обумовлене різницею їх політичних, економічних, ідеологічних інтересів, цілей діяльності, методів досягнення бажаних результатів [2, 172]. Перехідний період, який переживає зараз Україна, радикальна зміна соціально-політичного та економічного життя об'єктивно створюють конфліктні ситуації, що переростають у конфлікти. Соціальний конфлікт складається, існує та вирішується у конкретній соціальній, правовій та психологічній ситуації у зв'язку з виникненням соціальної проблеми, що потребує свого вирішення.

Соціальні конфлікти розрізняються за тривалістю та ступенем гостроти протиріч, методами вирішення та мають досить різноманітний спектр своїх носіїв. При цьому важливе значення має дослідження поняття та класифікації конфліктів, вивчення механізму їх зародження та розвитку, зв'язку соціальних конфліктів та кримінальної поведінки його учасників, причин та умов як макросоціального, так і мікросоціального характеру.

Агресивна, насильницька злочинність в умовах соціальної нестабільності веде до компрометації конституційних, насамперед правових гарантій, до розходження між проголошеними правами та свободами та їх реалізацією, що ми й спостерігаємо в Україні.

мотив, як і більшість інших, існує на підсвідомому рівні і дуже рідко усвідомлюється діючим суб'єктом. Він є ведучим, але не виключає наявності інших додаткових мотивів, таких як, наприклад, корисні.

По-друге, можливо виділити як найменше два чітко виражених психологічних типи, що зустрічаються серед осіб з такою злочиною мотивацією.

Перші відрізняються розвинутим інтелектом, впевненістю у собі, високою самооцінкою, прагненням до самозатвердження, а другі — невпевнені у собі, невдахи, з низької самооцінкою. Але для обох типів характерні: підвищена агресивність, постійна готовність до захисту своєї особистості, “зацикленість” на собі та незначна увага до почуттів та бажань інших людей.

Для більшості злочинців цієї категорії притаманна екстремалізація життя, пошук джерел особистих проблем зовні. Саме суспільство, у особі певних його представників, сприймається як джерело погрози. Внаслідок цього, зневажаються загальнолюдські цінності, в першу чергу, право інших людей на життя. Насилля та агресивність стають самодостатніми цінностями, а відповідні силові дії з боку суспільства мають протилежний ефект — закріплюють протиправну спрямованість особи, зменшують розбіжності усередині злочинних груп, створюють їм моральне алібі.

С психологічної точки зору важливо виявити не тільки схильність до такої поведінки, але й підкреслити її соціальну деструктивність, бо вона є шляхом до самознешкодження носіїв злочинної ідеї. Суспільство існує за рахунок взаємодії, а не протистояння. Злочинці ж орієнтуються на сурогати чесності та довіри лише у межах замкнутої злочинної групи, при цьому ігноруючи ці поняття по відношенню до оточуючих членів суспільства.

Така позиція соціально деструктивна, юридично неправомочна, психологічно самогубна. Нав'язування таких стандартів легко долається суспільством шляхом відторження деструктивності, але є загибеллю для носіїв злочинної ідеології, внаслідок її нестабільності та порочності.

Але при цьому не може не турбувати тенденція “психологічного звикання” населення до злочинів з політичною мотивацією як невідмінних явищ сучасного життя. Подібне “звикання” веде до послаблення сприйняття гостроти суспільної небезпеки таких діянь [3].

Крім того, політично мотивована злочинність поширює у нашому суспільстві правовий нігілізм, який і без того є складовою частиною українського менталітету, і який створює розумово-емоційну атмосферу, що сприяє злочинній поведінці.

За допомогою соціологів, соціальних психологів та психологів необхідно розробити конкретні методи аналізу впливу даної категорії злочинів на зміну динаміки громадської думки, на психологію членів суспільства. Для протидії такому впливу потрібне замовлення відповідним установам на негайне виявлення типових заходів нейтралізації паніки, розповсюдження пліток, цілеспрямованого впливу учасників злочинних угруповань та їх “агентів впливу”, негативного ефекту “сенсацій” та іншої інформації, що залякує у засобах масової інформації.

І як висновок треба підкреслити, до аналізу феномену політично мотивованої злочинності треба підходити з урахуванням взаємозв'язку соціальних, психологічних та юридичних аспектів з метою розробки таких норм, завдяки яким воля злочинного індивіда або групи не могла б визначати суспільні настрої та дії.

Література

1. Хазан Л. Вбивство Євгена Щербаня: державного діяча та бізнесмена. — City. — 1996. — 19 листопада.
2. Политические конфликты: от насилия к согласию / Ред. коллегия: Кудрявцев В. И., Дмитриев А. В., Кулинченко В. А., Степанов Е. И. — М., 1996.
3. Межнациональные отношения в рамках России и СНГ / Под ред. Иванова В. М. — М.: 1994.

